

Toimenpidealoite ikästrategiasta ja toimintaohjelmasta / Tuominen Marke ym.

Hyvinvointikoordinaattorin lausunto kaupunginhallitukselle

Valtuuston käsitellessä 5.5.2025 (§ 25) hyvinvointikertomuksen vuosittaista raporttia vuodelta 2024 Marke Tuominen esitti Marko Laitisen kannattamana toimenpidealoitteen ikästrategian ja siihen liittyvän toimintaohjelman laatimisesta Äänekosken kaupungille. Kaupunginhallitus on 26.5.2025 § 137 päättänyt pyytää hyvinvointikoordinaattorilta lausunnon aloitteesta.

Tuominen ym. toimenpidealoite kohdentuu erityisesti kysymykseen siitä, miten väestön ikärakenteen muutos vaikuttaa asukkaiden palvelutarpeisiin, palveluverkkoon sekä palveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen. Aloitteessa kysytään, miten väestön ikääntymiseen ja palveluverkon muutoksiin varaudutaan yhteistyössä Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa niin, että varmistetaan riittävät hoito- ja hoivapalvelut sekä toimiva arki ikääntyneille.

Ikääntyneiden hyvinvointia koskevaa tietovarantoa ja väestörakenteen muutoksen ennakkointia vahvistettava

Äänekosken kaupunginhallituksen päätöksellä (KH 25.4.2022 § 119) päätettiin vähentää kaupungin toimialoilla laadittavien toimenpideohjelmien määrää. Äänekosken kaupungille laadittiin kyseisen päätöksen mukaisesti *Hyvinvoinnin edistämisen ohjelma 2023-2028*, johon ovat sisäänkirjoitettuna hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudelle 2021-2025, ehkäisevän päihdetyön suunnitelma, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, vanhuspoliittinen ohjelma sekä vammaispoliittinen ohjelma. Lähes kahden valtuustokauden mittaiseksi laaditussa *Hyvinvoinnin edistämisen ohjelmassa* kuvataan kaupunkilaisten hyvinvoinnin tilaa ja toimintaympäristöä Äänekosken kaupungin laajan hyvinvointikertomuksen 2017-2021 pohjalta, joten tilannekuva on päivitettävä.

Ikääntyvien hyvinvointia kuvaava luku 3.3. sekä vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja muiden erityisryhmien hyvinvointia koskeva luku 3.4 ovat erittäin suppeita. Suurimpana puutteena voidaan pitää, että yhteiskunnallisen toimintaympäristön analyysi tai esimerkiksi Äänekosken väestörakenteen muutoksen vaikutuksia ennakoiva ja niihin vastaamaan pyrkivä analyysi typistyi lähinnä hyvinvointialueiden aloittamiseen liittyvään kunnan uuden tehtäväkokonaisuuden toteamiseen.

Äänekosken kaupungin tarkastuslautakunta esitti 2024 arviointikertomuksessa käsillä olevan toimenpidealoitteen kanssa samansuuntaisia havaintoja sekä suosituksia toimintaympäristöanalyysin tarkistamiseksi, tarvekartoituksesta, palvelutarpeiden ennakkoinnista ja asukaslähtöisestä palvelumuotoilusta:

1. Kaupungin tulee vahvistaa ennakoivaa otetta ikääntyvän väestön palvelutarpeisiin ja kaupunginhallituksen tulee yhdessä hyvinvointialueen kanssa säännöllisesti arvioida ikärakenteen muutosten vaikutuksia palveluverkkoon ja resurssointiin sekä kehittää malleja kodinhoidon, omaishoidon ja esteettömien asumisratkaisujen vahvistamiseksi. (Ks. 43.)
2. Erityistä huomiota kehotetaan kiinnittämään siihen, ettei palveluiden keskittäminen vaaranna haja-asutusalueiden asukkaiden yhdenvertaista mahdollisuutta saada tarvitsemiaan palveluita. Digitaalista ratkaisujen ja liikkuvien palveluiden hyödyntämistä alueellisen tasa-arvon tukemiseksi suositellaan myös. (Ks. 43.)
3. Yleisenä johtopäätöksenä todetaan, että rakenteelliset haasteet, kuten väestön ikääntyminen, henkilöstön saatavuus ja vanheneva infrastruktuurin vaativat koko

kaupunkikonsernin yhteistä reagoitua. Toimialojen välillä tulee lisätä strategista yhteensovittamista ja pitkäjänteistä ennakointia. (Ks. 52)

4. Talouteen ja elinvoimaan liittyen kysytään, miten Äänekoski vastaa väestörakenteen ja hyvinvointikehityksen heikentymiseen, väestön ikääntymiseen ja nuorten poismuuttoon (ks. 53).

Yhdyspintatyö Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa

Sote-uudistuksessa Äänekosken kaupungin, kuten muidenkin kuntien, sosiaali- ja terveyspalvelut siirtyivät hyvinvointialueen järjestettäväksi 1.1.2023 alkaen. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) velvoittaa kuitenkin myös kuntia edelleen edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan vastuulle kuuluviin lakisäätöihin tehtäviin. Hyvinvoinnin edellytyksiä asukkaille luovat kunnan palveluista esimerkiksi varhaiskasvatus, koulutus, liikunta-, ruoka- ja kulttuuripalvelut, kaavoitus, tilaratkaisut ja liikennejärjestelyt. Vuoden 2025 alussa käynnistyivät uudet työllisyysalueet, joten kuntien vastuutehtävät kuntalaisten hyvinvoinnista monipuolistuivat entisestään. Väestön hyvinvointierojen ja sote-kustannusten kasvun hillitseminen vaatii, että hyvinvointia ja terveyttä edistetään laajalti ihmisten arkiympäristöissä. Näissä tehtävissä Äänekosken kaupungin on toimittava yhteistyössä Keski-Suomen hyvinvointialueen kanssa ja tuettava sitä asiantuntemuksellaan.

Yhteistyön rakenteita ja käytäntöjä hyvinvointialueen kanssa on etsitty nyt noin kahden vuoden ajan, mutta konkreettisten yhteisten tavoitteiden ja niihin liittyvän strategisen suunnitelmallisuuden vahvistaminen on vasta aivan alussa. Eri väestöryhmien palveluiden järjestämiseen liittyy lukuisia yhteistyö-, kehittämis- ja seurantatarpeita mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä ja ennalta ehkäisevässä työssä, sivistys- ja sote-palveluiden yhdyspintoilla, lasten, nuorten ja perheiden palveluissa, vammaisten palveluissa ja ikäihmisten palveluissa.

Kattavan kokonaiskuvan muodostaminen yhdyspintatyöstä, eri väestöryhmille suunnatuista palveluista sekä tiedon välittäminen kaupunkiorganisaation eri toimialoille on jo sinällään aikaa vievä ja paneutumista vaativa tehtävä. Hyvinvointialueen vaikea taloudellinen tilanne, tulevaisuuteen liittyvät epävarmuustekijät, hva:en henkilöstön kuormittuneisuus ja vaihtuvuus sekä palveluverkkoon liittyvät muutos- ja supistamispaaineet tekevät tilanteen seuraamisen entistä haastavammaksi. Keski-Suomen hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyspalveluiden palvelustrategia ja palveluverkkoesitys on tätä lausuntoa kirjoitettaessa valmistelussa. Tiedossa on, että hyvinvointialueen palvelustrategia, palveluverkkosuunnitelma ja talousarvion pohjaesitys julkaistaan 8.10.2025. Tämän jälkeen esitystä voi kommentoida 8.10.-5.11., jolloin niin asukkaita kuin muitakin sidosryhmiä osallistetaan muun muassa kyselyiden ja keskustelutilaisuuksien kautta. Palvelustrategiasta ja erityisesti palveluverkkoesityksestä tehdään myös vaikutusten ennakkoarviointi. Ennakkoarviointia ja valmistelua tukee asukkaiden, henkilöstön, kuntien ja muiden sidosryhmien kuuleminen. Aluevaltuuston on tarkoitus päättää palvelustrategiasta, sosiaali- ja terveyspalveluiden palveluverkosta sekä vuoden 2026 talousarviosta 9.12.2025. (Keski-Suomen hyvinvointialueen tiedote 5.9.2025.)

Äänekosken kaupungin hyvinvoinnin edistämisen ohjelmassa ja kaupungin vaikuttamistoimielinten toiminnan kehittämisessä keskeisenä arvona ovat ikääntyneiden aito osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet, mikä mahdollistuu riittävällä yhteistyöllä, aktiivisella tiedonvaihdoilla ja kumppanuuksilla.

Yhdessä muiden Keski-Suomen kuntien kanssa tulee selkeyttää ja vahvistaa kunnan vanhus- ja vammaisneuvostojen roolia suhteessa hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimiin. Näin voidaan

vahvistaa paikallisia hyviä käytäntöjä näkyväksi tekevää ja puolustavaa vaikuttamistyötä. Ylikunnallisen hyte-vaikuttamistyön välttämättömyys korostuu Keski-Suomen hyvinvoinnin kuntaverkoston toimijoiden havaintojen perusteella ikäryhmistä riippumatta. Palveluverkon muutoksissa asukkaiden väliinputoamisen riskit ja konkreettiset tapaukset ovat lisääntyneet.

Kuva 1. Hyvinvointikoordinaattorin toivottu tulevaisuuskuva hyte-työn kehityssuunnista.

Äänekosken kaupungin hyvinvoinnin edistämisen tilannekuva ja hyvinvoinnin edistämisen painopisteet

Kuluneella valtuustokaudella hyte-työssä on panostettu erityisesti lasten ja nuorten kasvuympäristöjen vaatimiin turvallisuutta lisääviin tilainvestointeihin sekä nuorisopalveluiden ja harrastamisen puitteisiin. Nykyisessä toimintaympäristössä valtaosan kunnan palveluista ja budjetista käyttävät alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret. Tässä valossa opetuksen ja kasvatuksen toimialan toimenpideohjelmassa on jatkossakin syytä keskittyä entistä pitkäjänteisemmin kunnan tuottamien lasten, nuorten ja perheiden palveluiden toimintakulttuurin ja tulevaisuusajattelun kehittämiseen. Laadukkaat, lapsilähtöiset ja oikein mitoitettut kunnan peruspalvelut ovat parasta ennaltaehkäisevää työtä, sillä niillä vaikutetaan pitkäjänteisesti elämäntapoihin ja kansanterveyden riskitekijöihin.

Nuorten vuosi	Väestön hyvinvoinnin tila heikkeni, asukasluku laski, väestö ikääntyy	Hyvinvointisuunnitelman toimenpiteet etenivät, hyte-työn prosessit kehittyivät myönteisesti (HYTE-kerroin)
- Kaupunki asettui nuorten puolella yleistä huolipuhetta vastaan - Tilainvestoinnit, kattavat vapaa-ajan harrastamisen puitteet, laadukkaat palvelut ja osaavat ammattilaiset, osallistava budjetointi - Suurin osa lapsista, nuorista ja perheistä voi ihan hyvin. Huolia riittää kaikilla. - Peruspalveluiden toimintakulttuurin lapsilähtöisyyden ja palvelujärjestelmän muutosjoustavuuden kehittäminen	- Yleinen talous- ja työllisyystilanne, hallintouudistukset, ulkoiset turvallisuusuhat - Luottamuksen ja osallisuuden kokemuksen iso merkitys asukkaiden turvallisuuden tunteelle "Ei tarvitse pärjätä yksin" - Vahvistettava ennakointia, aktiivista toimijuutta ja yhteisöllisyyttä huolista riippumatta - Paikalliset turvaverkot kuntoon, arvoon ja näkyväksi, omatoimisuuden kannusteet ja tuki	- Konkreettista yhdessä oppimista ja tekemistä, parempaa tiedonkulkua ja yhtenäisyyttä – tarvitaan työrauhaa ja pitkäjänteisyyttä - Elämäntavat ja kansanterveyden riskitekijät edellyttävät konkreettisia toimenpiteitä 1. Arjen turvallisuus 2. Mielen hyvinvointi 3. Liikunnalliset, terveelliset ja kestävät elämäntavat - Vähemmän toimenpiteitä paikallisesti – rohkeasti kohdentaen, seuranta ja arviointi - Laadukkaat ja asiakaslähtöiset peruspalvelut ovat parasta ehkäisevää työtä

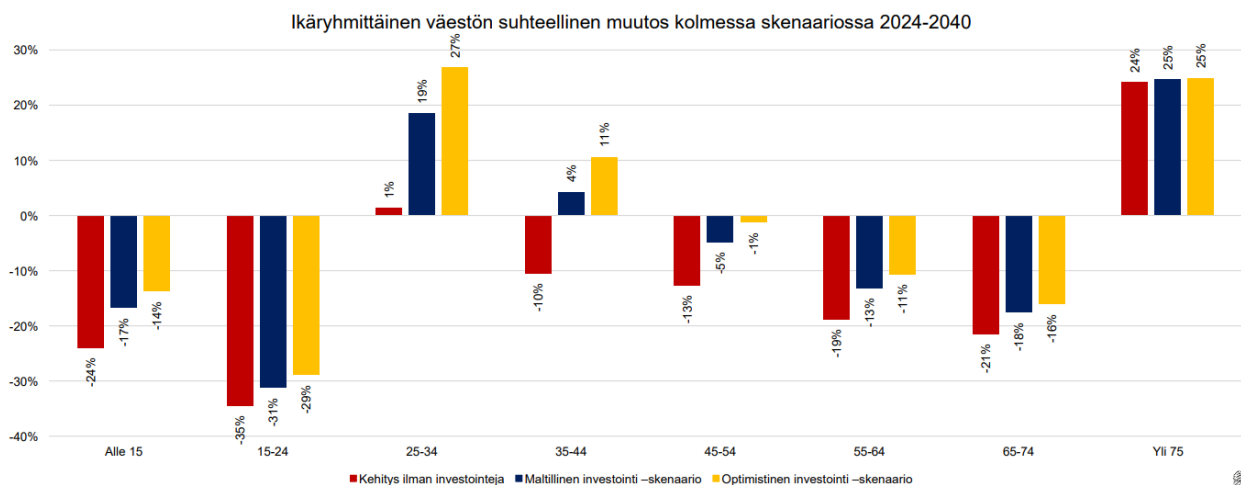
Kuva 2. Hyvinvoinnin edistämisen tilannekuva Äänekoskella (Tiivistelmä, Hyvinvoinnin vuosittainen raportti 2024).

Pääosa kuntien ja hyvinvointialueen hyvinvointikertomuksissa raportoitavasta tiedosta kertoo nuorten hyvinvoinnin kehityksestä, koska niiden sisältö perustuu THL:n ohjeistukseen vähimmäistietosisällöstä. Kunnan hyte-tiedolla johtamiselle tilastotiedon seuranta on jo sinällään mittava tehtävä, joten muita ikäluokkia koskevan paikallisen hyvinvointitietovarannon ja laadullisen ”ilmiötiedon” kokoamiseen jää rajallinen määrä aikaa. Tästä syystä lakisääteisten vaikuttamistoimielinten, kuten vanhusneuvoston, rooli kunnassa korostuu kunnan ikääntyneen väestön hyvinvointia koskevan tilannekuvan rakentamisessa.

Toimintaympäristön muutosten ja erityisesti hyvinvointialueen tilanteesta johtuen on paikallisesti Äänekoskella tarpeen rakentaa yhteinen hyvinvoinnin tilannekuva, tunnistaa yhteiset tavoitteet ja yhdessä tekemisen paikat ja resurssit kaikkien toimijoiden kesken. Tämä on edellytyksenä sille, että Äänekosken paikalliset erityispiirteet sekä eri väestöryhmien hyvinvointia koskeva ilmiötieto sekä asukkaiden palveluiden saavutettavuuteen liittyvä ennakoitu ja edunvalvonta tulee kuulluksi ja huomioituksi erilaisissa palvelutarvekartoituksissa ja palveluverkkoesityksissä - ja mahdolliset palveluaukot ja väliinpuutoamisen riskit saadaan minimoitua.

Ikärakenteen muutoksen ennakoititietona voidaan hyödyntää MDI:n toteuttamaa *Äänekosken väestönkehityksen tulevaisuuden kuvat* -skenaariota. Kaikissa selvityksessä esitetyissä skenaarioissa alle 15-vuotiaiden lasten määrä vähenee voimakkaasti, etenkin 2010-luvun laskeneen syntyvyyden takia. Yli 75-vuotiaiden, yksinasuvien ikäihmisten määrä kasvaa voimakkaasti. (Ks. myös KH 01.09.2025/Pykälä 233.)

Ikäryhmittäinen suhteellinen kehitys 2024-2040

Kuva 3. Ikäryhmien suhteellisen määrän kehityksen skenaariot Äänekoskella 2024-2040 (MDI).

Uuden kaupunginvaltuuston jäsenille kesällä 2025 suunnatussa hyvinvoinnin ja elinvoiman tilannekuvaa kartoittavassa kyselyssä pyydettiin valtuutettuja nimeämään minkä kohderyhmän tai kohderyhmien (1-3) hyvinvoinnin edistämisen huomiointi olisi erityisen tärkeää alkavalla valtuustokaudella. Ajatukset hyvinvoinnin edistämisen painotuksista voidaan tiivistää siten, että tärkeää on panostaa

- **Nuoriin**, koska he ovat tulevaisuuden rakentajia ja riskissä syrjäytyä.
- **Lapsiperheisiin**, koska he tuovat elinvoimaa ja tarvitsevat arjen tukea.
- **Ikääntyneisiin**, koska heidän määränsä kasvaa ja he tarvitsevat inhimillisiä, saavutettavia palveluita.

Ikäihmisiin panostamisen valtuutetut näkevät tärkeänä, koska väestö ikääntyy nopeasti, ja palvelutarpeet kasvavat. Myös yksinäisyys, liikkumisen esteet ja digitalisaation haasteet tunnustetaan arjen sujuvuutta ja turvallisuuden kokemuksia heikentävinä. Lisäksi muistutetaan, että ikääntyneet ovat myös aktiivisia toimijoita järjestöissä ja vapaaehtoistyössä. **Ikäihmisten tarpeita edistävät palvelut näyttävät valtuutetuille esimerkiksi seuraavasti:** esteettömiä ja ikäystävällisiä palveluita ja ympäristöjä; kohtaamispaikkoja ja liikuntamahdollisuuksia, ennaltaehkäisevää palveluohjausta ja tukea kotona asumiseen sekä yhteistyötä järjestöjen kanssa.

Vastauksista piirtyy siis kuva päättäjistä, jotka haluavat varmistaa, että Äänekosken päättäjät edelleen rakentaa turvallista ja kaikkein yhtäläistä ihmisarvoa kunnioittavaa ja haavoittuvaisten väestöryhmien tarpeet huomioivaa sivistyskuntaa.

Toimenpideohjeiden arvioinnin yhteenveto ja hyvinvointikoordinaattorin toimenpideohjeet

Väestörakenteen muutos edellyttää Äänekosken kaupungilta kokonaisvaltaisempaa ennakointia, toimialarajat ylittävää strategista suunnittelua, paikallisen hyvinvoinnin tietovarannon ja kumppanuusverkoston lujittamista sekä asukaslähtöisen kehittämisen ja palvelumuotoilun rakenteiden vahvistamista. Käsillä oleva kaupunkistrategian ja siihen kytkeytyen toimenpideohjelmien päivitys tarjoaa tähän vastaamiseen tilaisuuden.

Tuominen ym. ovat tekemässään toimenpideohjeissa tarttuneet kysymykseen, joka on erityisesti kunnallisen toiminnan sosiaalisen kestävyys ja yleisemmän julkisiin palveluihin ja yhteiskuntarakenteisiin kohdistuvan luottamuksen näkökulmasta todella merkittävä. Ikääntyvät ja heidän läheistensä luottamus julkisten palveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen tulevaisuudessa on koetuksella muun muassa Keski-Suomen hyvinvointialueen taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Sosiaalisen kestävyys ja turvallisuuden kokemusten vahvistamiseksi on tarpeen pyrkiä varmistamaan, että varsinkin yksinasuvien ja yksinäisten eri ikäisten kuntalaisten huolenpidon tarpeet havaitaan ajoissa niin, ja että heille kyetään jatkossakin olemassa olevilla resursseilla turvaamaan riittävät arjen turvaverkot ja inhimillinen arki, riittävä hoiva ja huolenpito.

Ikärakenteen muutoksen ennakointi viestii aktiivisesta ja vastuullisesta kunnallisesta toimijasta, joten varautumisella on vaikutusta myös kaupungin ja sen eri asuinalueiden elinvoimaan, yhteisöllisyyteen sekä pito- ja vetovoimaan. Oikea tilannekuva, ikääntyvän väestön ja heidän lähiverkostojensa osallisuus mahdollistavat kestäviä ratkaisuja ja auttavat kohdentamaan tarvittavat toimenpiteet ja investoinnit oikeisiin kohteisiin - ei oletusten mukaan, vaan tietoon perustuen. Rakenteellisella tarkastelulla ja varautumisella ja tähän liittyvällä avoimella keskustelulla voidaan vaikuttaa myös yksilöiden henkilökohtaiseen varautumiseen, asumisen ja kuluttamisen valintoihin.

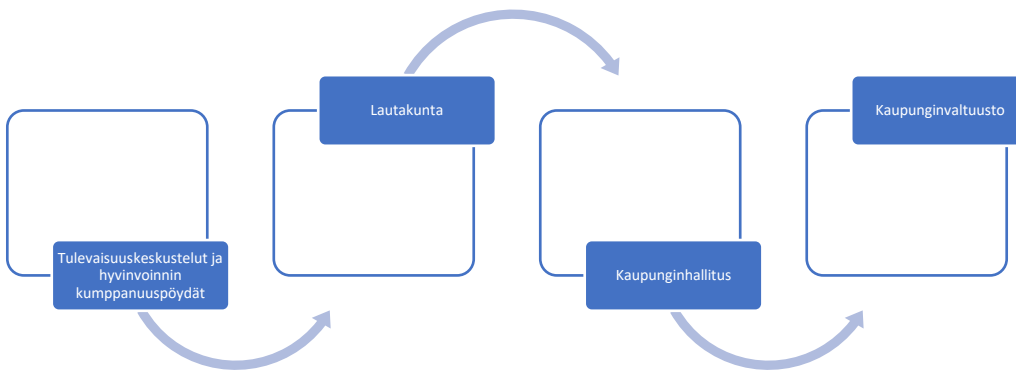
MDI:in tuottaman *Äänekosken väestönkehityksen tulevaisuuden kuvat* -selvityksen pohjalta käyty kunnallispoliittinen ja julkinen keskustelu on toistaiseksi kulkenut pääosin uusien investointien, yritysten sekä työikäisten ja lapsiperheiden houkuttelemiseen liittyvän veto- ja pitovoiman vahvistamisessa. Sen sijaan ikääntyneiden asukkaiden arjen tarpeita, odotuksia, huolia,

syрjäytymisen tai väliinpuotoamisen riskejä - eikä myöskään ratkaisuehdotuksia ja toimintaresursseja - ole vielä toimialarajat ylittävistä selvitetty. Ikäihmiset eivät ensisijaisesti ole hyvinvointipalveluiden kohteita, vaan aktiivisia toimijoita ja hyvinvoinnin edistämisen ratkaisujen kehittäjiä ja toteuttajia.

Yhdessä arviointikertomuksen esille nostamien suositusten kanssa toimenpideoite auttaa terävöittämään Äänekosken kaupungin hyvinvoinnin edistämisen ohjelmaa sekä hyvinvointisuunnitelman laatimista ja toimialarajat ylittävää strategista suunnittelua. Toimenpideoitteen muotoilusta poiketen jatkotyössä voidaan lähteä siitä, että erillisen ikästrategian ja toimenpideohjelman laatimista Äänekosken kaupungille ei oteta erillistavoitteeksi, vaan ikätietoista ja ikäystävällistä tulevaisuusajattelua sisällytetään kaupungin peruspalveluiden vahvistamiseen tietoperustaisesti ja kuntayhteisöä osallistamalla, yhteiskehittämällä. Monet ikäystävälliset ratkaisut kuten esteettömyys ja selkokieliyys merkitsevät parempaa saavutettavuutta kaikille.

Hyvinvointikoordinaattori valmistelee parhaillaan eri toimialoja yhdistävän projektiryhmän perustamista, jonka tavoitteeksi tulisi toteuttaa tulevaisuuskeskustelu ja teemallinen hyvinvoinnin kumppanuuspöytätyö teemalla *Vanhuuteen varautuva Äänekoski. Väestön ikärakenteen muutos, kaupungin toimialojen tilannekuva*. Tavoitteena on, että projektin tuloksena syntyy konkreettinen tilannekuva sekä koonti jatkotoimenpiteistä, jotka huomioidaan eri toimialojen peruspalveluiden kehittämisessä sekä sisällytetään tarpeen mukaan hyvinvoinnin edistämisen ohjelmaan ja tulevien vuosien hyvinvointisuunnitelmaan.

Suunnitelman jalkauttamiseksi voidaan jatkossa toteuttaa yhteiskehittämisen työpajoja eri asuinalueilla yhdessä paikallisten ja alueellisten kumppaneiden kanssa. Avointen työpajojen tavoitteena olisi edistää yhdessä tekemistä ja yhteenkuuluvuutta omalla asuinalueella ja eri alueiden välillä.

Kuva 4. Yhteinen Äänekoski -tulevaisuuskeskustelut, joissa kaupungin toimialat, asuinalueet ja asukkaiden yhteisöt yhdessä rakentavat tiekarttaa tulevaisuuden Äänekoskelle, kytkeytyvät hyvinvoinnin edistämisen ohjelman päivittämiseen ja lakisääteiseen hyvinvointisuunnitelmatyöhön.

Yksinäisten ja yksinasuvien haavoittuvaisten asukkaiden arjen tavoittamiseksi tulee varmistaa arvostava kumppanuus ja sujuva tiedonvaihto kuntayhteisöön kuuluvien järjestöjen, seurakuntayhteisöjen, aatteellisten yhdistysten, kylätoimijoiden ja naapurustojen kanssa. Niillä on paikallisten asukkaiden arjesta, palveluiden tarpeesta ja saavutettavuudesta sellaista tietoa, jota kaupungin omissa palveluissa tai hyvinvointialueella ei ole. Kumppanuuskeskustelut voidaan toteuttaa asumisen turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä edistävien toimenpiteiden jalkauttamiseksi eri puolilla Äänekoskea. Kunnan hyte-työ yhdessä lakisääteisten vaikuttamistoimielinten, kaupungin toimialojen edustajien ja poliittisten

päättäjien kanssa toimii paikallisesti neutraalina kokoavana ja varautumista edistävänä alustana. Verkoston koordinaatiolla voidaan koota alueen asukkaita koskeva relevantti laadullinen tieto ja heitä tukevat toimijat yhteen kehittämään asukaslähtöisiä ratkaisuja vanhempien ikäryhmien ja erityisryhmien tavoittamiseksi.